

ARGUMENTUM

NİSAN 1993

YIL: 3 SAYI: 33

ISSN 1017- 625X

İÇİNDEKİLER

Sokrates, Savunması ve Söylemi

Doç. Dr. Sami SELÇUK

Meslek Örgütlerinin Siyaset Yapma Yasağı

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR

İdari Yargılama Usulü'ne İsbat ve Delil

Arş. Gör. Süheyla ŞENLEN

"Müteselsil Borç" ve "Kefalet" Müesseselerinin

Temel Farklılıkları Üzerine

Arş. Gör. Murat CANYÜREK

İsviçre Federal Mahkemesi'nin 17 Kasım tarihli Kararı

BGE 114 II 434

Kefalet mi, Garanti Sözleşmesi mi?

Arş. Gör. İsmail Gökhan ESİN

SOKRATES, SAVUNMA'SI VE SÖYLEMİ

Doç. Dr. Sami SELÇUK

I - Sokrates'in yöntemi ve söylemi

1 - Düşünürlerin, belki de en çirkinidir Sokrates (469-399). Ancak, özyle sözü en çok bir olanıdır. O yüzden de en ahlaklısı, dürüstü ve tutarlısıdır. Yaşam ve hatta seçtiği ölüm biçimleriyle bunu kanıtlamıştır. Demokrasi döneminde yetişmiş, ama otuzların zorbalığı döneminde de, ilkelerinden asla ödün vermemiştir.

Sokrates, bütün çabasını kavramların tanımlanmalarına harcamıştır. Bu konudaki kargaşayı önlemek için, ortak dil ve kavram değerlerini, boyutlarını ve sınırlarıyla belirginleştirmeyi amaçlamıştır. Ona göre, bilgi ancak böyle başlar. Eğer bir kimse bilgilendirilse, kötülüğe yönelmez.

Görülüyor ki, Sokrates, bilgi temeline oturtulan bir ahlak sistemini savunmaktadır.

Gerçi o dönemde, gelenekleri, yerleşik yargıları sofistler de sorguluyorlar, toplumsal yaşamın ortak ölçütlerini arıyorlardı. Ancak Sokrates'e göre bir yargının tersi de doğru olabilirdi. O bir zeka polisi gibi, her çeşit insanı düşünmeye, davranışlarının dayandığı ilkelerin hesabını vermeye çağırarak kalmıyor, onları açıklamaya zorluyordu. Halk için "musallat bir ahlak ıslahatçısıydı". Değil mi ki, ahlaki sapsamaldan bilgisizlik sorumlu, böyleyse iyilikle bilgelik ve bilgeliğin özdeşleşmeliydiler. Evrensel insan zekası, üstün ahlakı ortaya koyabilirdi ve koymalıydı da.

Sokrates, tümevarım yönteminin kurucusudur ve bireycidir. İlk tek tek örneklerden yola çıkar ve onları aklın süzgecinden geçirir. Her şey, özellikle önyargılar onun sorgulama konusudur. Değişmez sorusu "ben ne biliyorum?" özdeyişiyle özetlenebilir. Bu onun için bir keyiflenme değil, Tanrıların yükledikleri bir özgörevdir. Savunması'nda da bunu söylemektedir. Bir düşünürün dediği gibi, "Sokrates, Tanrı'nın elinin omuzunda duyumsayan bir ahlakçı" olarak, kendi yetersizliklerini, eksikliklerini bilecek kadar bilgedir. Yalnız bilge değil, öğretmendir de. Çünkü, sorguladığı kimselerin bildiklerini sandıkları konularda hiç bir şey bilmediklerini kanıtlayarak, onlara, "bilmediğini bil, kendini tanı" iletisi (mesajını) verir. Bu açıdan o, insanların en bilgesi olduğunu söyler. Çünkü, hiç bir şeyi bilmediğinin bilincindedir. "Benim

saygınlığım, der, ne denli az bildiğimi bilmekten kaynaklanmaktadır". Dogmatik biçimde kendi kendinden memnunluk ve düşünsel tembellek, tehlikeli bir uykudur, ona göre. Kendisinin bilge ve gerçeğin sahibi olmadığını, yalnızca gerçeğin tutkulu bir araştırmacısı olduğunu söylemekte, herkesi de buna çağırılmaktadır. Bu açıdan, Brunet, onun uygarlığı etkileyen bir ruh kavramı yarattığını söylemekte haklıdır.(1)

II - Sokrates'in yönteminin ve Savunması'nın önemi

2. Usta bir ozan ve denemeci olduğu kadar, yetkin bir düşünür olan Anday'a göre, "Uygarlığımızın temelinde Sokratesin Savunması yatar"(1). Ben bu sözü biraz değiştirmek istiyorum. Çağdaş uygarlığın temelinde Sokrates'in "bilginden kuşkulanan, kendini bil" buyruğu ile "Sokrates'in Savunması" yatar. "Açık seçik tanımlanmamış hiç bir kavramı kullanmamalı; doğruluğundan emin olunmadan hiç bir iddia da bulunmamalı" diyen Pascal ile "yöntemsiz kuşkuyu" bilimsel araştırmaların temeli yapan Descartes'in öncüsüdür Sokrates.

"Sokratesin Savunması" ise, yalnızca felsefenin değil, suç hukukunun birçok çağdaş ilkelerinin de sergilendiği bir yapıttır. Aşağıda irdeleyeceğimiz üzere, bunların bir kesimi aşılamamış, bir kesimi ise kimi ülkelerde henüz yaşarlığa bile kavuşturulamamıştır. Bu bakımdan bence, bir düşünür Sokrates vardır, bir de Sokratesin Savunması. Bu savunma, Sokrates'in bir yapıttır. Ama öylesine bir bağımsızlığı vardır ki, sanki ayrı bir özel ad, kişi ve yapıttır. O nedenle ben, Sokratesin Savunması derken, Sokrates sözcüğünden sonra kesme işareti koymayı yeğliyorum.

III- Sokratesin Savunması

A- Kaynaklar

3. Sokrates'in yargılanmasını anlatan iki yapıt vardır. Biri, Russell'ın deyişiyle "zekası biraz kıt ve dünya görüşünde bütünüyle gelecekteki bir asker olan " Ksenofon'a (Xenophon) (M.Ö. 425-352) ait (1). Ancak Ksenofon'un yapıtı kısa ve yüzeyseldir. Yargılama sırasında sürgünde bulunduğundan yalnızca duyduklarını yazdığı sanılmaktadır(2). Ne ki, Brunet'e göre "Ksenofon'un kaleme aldığı Sokratesin Savunması çok başarılıdır. Eğer durum, Ksenofon'un sözünü ettiği gibi olsaydı, Sokrates ölüme hüküm giymezdi".

Dikkat edilirse burada başarılı bulunan yapıt değil, Ksenofon'un Sokrates hakkındaki görüşleridir. Ancak, Russell, Ksenofon'un Sokratesle ilgili anılarında kim olayları inandırıcı biçimde sergilediğine ilişkin bilgiler olmakla birlikte, onun yeterli zekaya sahip bulunmadığından, her dediğinin doğru olamayacağını, dolayısıyla Brunet'in sözlerinin geçersiz bulunduğunu belirtmektedir. Russell'a göre "zeki bir adamın söyledikleri konusunda aptal bir adamın anlattıkları hiç de kesin değildir." Çünkü aptal adam, duyduğunu anlayabildiği dile çevirir de söyler. Filozoflar arasındaki can düşmanının hakkımda konuşmasını, felsefeden habersiz bir dostumun konuşmasına üstün tutarım. Dolayısıyla Ksenofon'un söylediklerini, ister felsefeyle ilgili güç bir noktaya buldursun, isterse Sokrates'in haksız olarak hüküm giydiğini ortaya koyan bir kanıtın bir parçası olsun kabul edemeyiz"(...) "Esasen söyledikleri yavan ve sıradan görünmektedir. Üstelik, savunmanın gerisinde kalmaktadır." (3)

4. İkinci kaynak ise Platon'undur (429-347). Ksenofon'un yapıtına oranla, Platon'un yapıtı kuşkusuz gerçeğe daha yakındır. Çünkü, Platon, yargılamayı baştan sona izlemiştir. Ne var ki, yapıt, elbette ste-

nografik bir not değildir. Daha sonra kaleme alınmıştır. Bellekte ne kadar kalmışsa ancak o yansıtılmıştır. O nedenle ne denli gerçeğe bağlı kaldığını kestirmek güçtür. Şu soru hep sorulacaktır. Platon gerçeği olduğu gibi mi yansıtmıştır, yoksa yeniden mi yaratmıştır? (1). Üstelik, düşünürlüğüne yanı sıra, Platon'un düş gücü geniş, ozanlara dostça bakmayan ve fakat düşünürlerin en çok ozanı olan bir tarihçi yazar olduğu gözetilirse, yapıtın ne derece gerçekleri yansıttığı sürgit tartışmaya açık olacaktır. Bununla birlikte, yüzde yüz tarihsel bir belge olmasa bile, yapıtın düşün kahramanlığının en güçlü savunması olduğunda kuşku yoktur. Platon yazmasaydı, belki de Savunma bu denli güçlü olmayacaktı (2).

B- Davanın açıldığı dönem

5. Sokrates'e karşı dava, Otuzların zorbalık dönemi bitir bitmez, demokrasiye geçilir geçilmez açılmıştır (M.Ö. 399). Bundan önceleri ise bir yenilgi ve olumsuzluk dönemi yaşanmıştır. Bu dönemden sorumlu tutulanlar arasında Alkibiades, Kritias ve Kharmides de bulunmaktaydılar. Bunlar ise Sokrates'in öğrencileriydiler, en azından onları onun yetiştirdiği ileri sürülüyordu. Öyleyse asıl sorumlu oydu. Ne var ki, demokrasiye geçildikten sonra siyasal suçlar için çıkarılan af nedeniyle, davanın bu olaylara dayandırılması olanaksızdı. Üstelik, yaşanan bu mutsuz olayları, Sokrates'in istemiş olması da düşünülemezdi. O nedenle yerleşik yargıları durmamacasına eleştiren ve sarsan, dahası yönetenlerin bilgisizliğini gün ışığına çıkaran Sokrates'i susturacak bir gerekçe aranmıştır (1).

C. Davacılar

6. Davacılar üç kişidir. Tanınmamış bir retorikçi olan Lykon, demokrat bir politikacı olan Anytos ve seyrek saçlı, seyrek sakallı, kanca burunlu, pek tanınmamış, ama gençlik dolu, ateşli bir tragedya yazarı olan Meletos (1).

Sokrates, Savunma'da bu sonuncusundan, "iyi, yurdunu gerçekten seven" biri diye söz etmekte (2), Meletos'un ozanların, Anytos'un politikacıların, Lykon'un retorikçilerin kinlerine araç olduğunu belirtmektedir (3).

Ç- Suçlamalar

7. Sokrates, Savunma'da suçlamaları üç kümede toplar:

a) Eski suçlamalar: Bunlar, göklerde olup bitenlerle uğraşma, yerin altını araştırma, yanlış doğru gösterme, Tanrı tanınmazlık, para ile ders vermedir (1).

Sokrates'e göre, bu tür yalanlarla Atina halkı yıllardan beri kullandırılmıştır. Bunları yapanların çoğu, bir yazarın, yani Aristophanes'in dışında, belli değildir. Suçlayanları bilmemenin sonucu da korkunçtur, tehlikelidir. Çünkü Sokrates, onlarla karşı karşıya gelip söylediklerini çürütme olanağından yoksundur. O yüzden de gölgelerle çarpışmak zorunda bırakılmıştır (2).

b) İkinci küme suçlamalar: Sokrates'e göre, Meletos, Anytos ve Lykon'un aynı doğrultudaki suçlamalarıdır. Ama daha somuturlar: Gençleri doğru yoldan çıkarmak, Tanrılara inanmamak ve yerlerini geçirmek.

Bu suçlamaları yapanlar ve söyledikleri belli olduğundan, Sokrates daha rahattır (3). Ancak suçlayıcılar, çok parlak konuşmuşlardır (4).

c) Üçüncü kümedekiler ise, Sokrates'e göre, bilgisizlikten, kıskançlıktan kaynaklanmaktadır: Sokrates'in kendini insanların en bilgini sanması (5).

D- Yanıtlar

8. Savunma'da Sokrates, kendine güvenen, kişilikli, dünyalıklara metelik vermeyen, Tanrı'nın sesini dinleyen, saydam görüşlü, dürüst bir insan (1) portresi ve güçlü bir mantık örgüsü çizmektedir.

Sokrates, suçlamalara geçmeden önce, bir giriş yapıyor. Suçlayıcıların uydurdukları yalanlar arasında, yargıçları uyarıcı bir yalanın bulunduğunu söyler. Suçlayıcılar onu iyi bir konuşmacı olarak göstermişlerdir. Oysa ağzını açar açmaz bunun böyle olmadığını, yalan oldu-

ğu anlaşılacaktır. Üstelik, yetmişini aşmış birine, yeni yetme, özentili delikanlılar gibi, gösterişli, süslü bir konuşma biçimi de yaraşmaz. Ancak, iyi konuşmacı olmaktan amaç, eğer doğru söyleyen ise, o gerçekten iyi bir konuşmacıdır (2)

Sokrates, bu bölümde, yargıçlara ilk hukuk dersini verir. İlk kez yargıç önüne çıktığını, çarşıda pazarda nasıl konuşuyorsa öyle yalın konuşacağını, söyleyiş biçimine değil, doğruyu söyleyip söylemediğine bakmalarını ister. Ona göre, konuşmacının erdemi, doğruyu söylemek; yargıcın erdemi ise, söylenenlerin doğru olup olmadığına bakmaktır, konuşma biçiminden, etkilenmek değil (3)

Sokrates, bununla da yetinmez. Yargılamada savunmanın önemi ne değişir. Ona göre, savunma yapmak, yasanın buyruğuna uymaktır ve bir görevdir. Bu görevden kaçınılmaz (4).

İlk suçlamalara yanıt vermenin güçlüğünü vurgulayan Sokrates, Aristophanes'in betimlediği gibi saçma sapan şeyler söyleyen bir Sokrates'i gören varsa yargıçlar önünde tanıklık yapmalıdır (5). Böylece Sokrates, tanıklık etme görevinin de kamusal niteliğini vurgulamış olmaktadır.

Sokrates ilkin, alev olmayan yerden duman çıkmaz, kuşkusunu silmeye çabalar ve birinci suçlamaları yanıtlar.

Bu suçlamalar, ona göre, Sokrates'te bulunan bir bilgiye dayanmaktadır. Aslında o bilgi herkeste vardır. Ancak kimse ayırında değildir. Sokrates, bilmediğini bilmektedir. O nedenle Delphoi kahini, ona en bilgin (bilge) kişinin kendisi olduğunu söylemiştir. Zira Sokrates, kahinin bu sözünün anlamını çözmek için, herkesi sorgulamıştır. Bunlar arasından devlet adamları, yazarlar, ozanlar vardır. Sorgulama sonucunda şunu anlamıştır: Onlar kendi bilgisizliklerinin ayırında değildirler, bilmediklerini bilmemektedirler. Kendilerini bilgili sanmaktadırlar. O da en bilge (bilgili) adam, Sokrates gibi bilgeliğin gerçekte hiç olduğunu bilendir".

Sokrates'e göre, insanlara bildiklerini sandıkları şeyi aslında bilmediklerini göstermek, Tanrı'ya hizmettir. O, bu hizmeti yerine getirmiş, yüksek katlarda yer alanların bilmediklerini bile bilmediklerini ortaya koymuştur. Gençler de bu sorgulamaları beğeniyle izlemişlerdir. Bu hizmeti yüzünden de bir çok düşman kazanmış; gençleri yoldan çıkardığı, yanlış şeyler öğrettiği gibi beylik suçlamalarla herkesi yıllardır dolduranlar, Meletos, Anytos ve Lykon'u yaratmışlardır. Oysa, o Tanrı'nın buyruğuna uyarak yaptığı hizmeti nedeniyle, ve de hiç bir para almadığı için, yoksul kalmıştır (6).

9. Araştırmalar şunu göstermektedir. Gerçekten Sokrates, bir kahin ya da Daimon'la yönetildiğine, Tanrı'nın kendisine filozofluk görevi verdiğiğine içtenlikle inanmıştır. Jeanne d'Arc, Tanrı'sal bir sestem esinlenmiştir. Sokrates de, bir yere çakılıp kalma (kataleptikos), kendisinden geçme (trans) olayları sık sık görülmüştür. Çözemediği sorunları olduğu yerde saatlerce kımıldamadan irdelediğine, herkesin onu seyrettiğine ilişkin olaylar, Platon'un şölen adlı yapıtında sık sık anlatılmıştır (1).

10. Sokrates, ikinci suçlamaların da buna dayandığını kanıtlamak için Meletos'u sorgular ve onun bilinen yöntemiyle köşeye sıkıştırır. Onun da bildiğini sandığı şeyleri bilmediğini ortaya koyar. Bu, çağdaş çapraz sorgulamanın basit, ama ilk örneğidir. Bununla da yetinmez. Sokrates hukukla ilgili iki konuya da değinir.

Birincisi, ciddi şeyleri alaya aldığı, herkese saygısız davrandığı ve insanların gereksiz yere mahkeme önüne sürüldüğü için Meletos suçludur.

İkincisi, Sokrates, neler yapmışsa isteyerek yapmıştır. Ama, bunların suç olduğunu bilmemekte, dahası, görev diye bilmektedir. Öyleyse işlediği eylem suç sayılmamak gerékir. Üstelik, yaptıklarının suç olduğunu hiç kimse ve bu arada Meletos da kendini söylememiş, onu mahkemeye sürüklemek için beklemiş, fırsat kollamıştır (1).

11. Sokrates üçüncü suçlamalar konusunda, eğer Tanrı'nın sözünü dinlemeseydi, o zaman suçlanması gerektiğini söylemektedir. "Bilmediğiniz bir şeyi bildiğinizi sanmak, gerçekten utanılacak bir bilgi-

sizliktir" diyen Sokrates, kiskançlığın ilk kurbanının kendisi olmadığını belirtmektedir. Gerçekten, Sokrates'ten önce, Protagoras (M.Ö. 485-411) da Tanrılara inanmamakla suçlanmış, söylentiye göre de, Sicilya'ya kaçarken denizde boğulmuştur. "Evren, bir sayı uyumudur". "Her şeyin ölçüsü insandır" ilkelerinin babası, Kant (1724-1804) ve Fichte'nin (1762-1814) esinleyicisi olan Protagoras'ın yapıtları, Agora'da yakılmıştır. Bu o dönem Atina'sının yüz karası bir olaydır (1).

Sokrates, burada yargıçlara da seslenir ve "Sokrates, seni suçlu bulmamak için bir daha kimseyi sorguya çekme" diyorlarsa, buna karşı çıkacağını, çünkü görevinin yargıçlara değil, Tanrılara boyun eğmek olduğunu, bin kez de ölse yolundan ayrılmayacağını, sınavsız yaşamı yaşamaya değmediğini, para kadar bilgi ve erdeme de önem vermek gerektiğini söyler (2).

E - Savunma'nın sonuç bölümü

12. Sokrates, Savunması'nı bitirmeden önce, yüklendiği uyarma övgörevinden yalnızca vazgeçemeyeceğini değil, bunun sona erdirilmesinin Atina için bir kötülük olacağını da vurgulamaktadır. Tanrı'nın verdiği uyarma ve filozofluk görevini bırakmasının, savaş alanından kaçmak kadar utanç verici olduğunu, öldürülmesinin haksızlık olacağını belirten Sokrates şöyle sürdürür konuşmasını: "Atinalılar, siz Tanrı'nın bir lütfü olan beni mahkum etmekle Tanrı'ya karşı günah işlemeniz dediğiniz zaman, sizin sandığınız gibi kendimi değil, sizi düşünüyorum. Çünkü, gülünç bir benzetmeyle, müsaade edin, beni öldürürseniz, hem büyük, hem cins, ama büyüklüğünden dolayı ağır ve dürtülme isteyen bir ata benzeyen devleti yerinden oynatmak için, Tanrı'nın musallat ettiği benim gibi bir at sineğine kolay kolay bir halef bulamazsınız. Ben Tanrı'nın devletin başına musallat ettiği bir at sineğiyim; her gün her yerde sizi dürtüyor, kandırıyor, azarlıyorum, peşinizi bırakmıyorum". Eğer Anytos'un öğütüne uyar da onu öldürürlerse, Tanrı Atinalılara acıyıp yeni bir at sineği gönderinceye dek, yaşamlarının geri kalan kesimini uykuya dalarak geçireceklerdir (1). Nasıl ansızın uyandırılan biri uyandıran adama kızarsa, Atinalılar da Sokrates'e öyle kızmaktadırlar ve bu yüzden de yalnızca düşmektedirler (2).

13. Anytos'un Sokrates'i bir kahraman martir durumuna götürmek amacını taşımadığı, amacının onu öldürmek değil, sürmek olduğu araştırmacılarca ileri sürülmekte ise de, Sokrates, daha sonra göreceğimiz gibi, ilkeleriyle bağdaşmadığı için bu oyunu bozmuştur (1). Çünkü kendini ve yaşadığı günleri aşabilen bir ruhsal güce erişen biridir Sokrates. Yargıçlar önünde değil, tarih önünde konuştuğunun ayırdındadır (2).

Sokrates, bu övgörevi parasız yapmıştır. O yüzden yoksuldur. Po litikaya girmemiştir, çünkü doğru yolda çalışabilmesi, popülizme kaymaması ve dürüst olabilmesi için yurttaş olarak kalmak gerekir. Bilgisizlerin sorguya çekilmesinden hoşlandıkları için insanlar onu dinlemeye gelmişlerdir. O kadar. Bunda hiç bir kötülük yoktur. Bunu bilenlerin çoğu da şu anda mahkemededir (3).

14. Bu bölümde Sokrates yargılamayla ilgili görüşlerini de açıklar.

Toptancı yargılamanın yasaya aykırı olduğunu, bir kez adli görev geldiği sırada bu yargılanmaya karşı çıkan tek üye bulunduğunu söyleyen Sokrates, bu yüzden tehdit edilmiştir. Öldürülmek istenmiştir. Haksızlığa ortak olmaksızın yasanın ve doğruluğun yanında yer ve tehlikeyi göze almıştır. Demokrasi döneminde yaşadığı bu olayı, oligarşiye de yaşamış ve orada da direnmiştir. Bu zorlu yönetimin güçlü kolu, yaşamını ortaya koyan Sokrates'i haksızlık işletecek kadar korkutamamıştır (1).

Mahkemeye üç küçük oğlunu getirip yalvarmadığı için yargıçların kızgınlıkla oy vermelerini, böyle bir tutumun kendisinin ve devletin onurunu çiğnemek olacağını belirten Sokrates, burada da kendisini aşar ve şöyle der: "...yargıcı aydınlatacak yerde, ondan lütufta bulunmasını isteyerek aklanmak doğru değildir. Çünkü, yargıcın görevi adaleti lütfetmek değil, herkesin hakkını ölçmek; kendi keyfine göre

değil, yasalara uyarak hüküm vermektir"(2). O yüzden de kendisi için hayırlısı ne ise ona karar vermek üzere davasını Atinalı yargıçlara ve Tanrı'ya bırakmıştır. Bir başka deyişle, Sokrates, ne hükümlülük, ne de aklanma istemiştir (3).

Sokratesin Savunması'nın asıl bölümü burada bitmektedir. Ancak hükümlülük kararı verildikten sonra, belirlenecek ceza için; cezadan sonra da, bir bakıma veda niteliğinde birer konuşma daha yapmıştır. Bu konuşmalar, çağdaş hukuk açısından son derece önemlidir.

F-Son konuşmalar

a) Ceza konusunda

15. Mahkeme Sokrates'i suçlu bulmuştur.

Sokrates, karara üzülmediğini, hatta otuz karşı oy almasıyla aklanacağını, oyların bu denli yakın olmasına şaşırıldığını belirterek konuşmasına başlıyor.

Meletos, ölüm cezası önermiştir. Ancak o ne zenginliğe, ne devletin başına geçmeye heveslenmiştir. O nedenle ilke olarak değeri neyse ona göre cezalandırılmaldır. İlle de kendisinden bir ceza önermesi isteniyorsa, erdemi, bilgeliği, öğütleyen, devlete saygılı bir yoksula ne ceza (ödül diyor Sokrates) verilmek gerekiyorsa o verilmelidir.

Burada nefis bir ironiyle Sokrates şöyle demektedir: "Atinalılar, böyle birine Prytaneion'da (1) beslenmekten daha çok yakışan bir ödül olamaz. Böyle bir ödül, Olympia'da at yarışlarında ödül kazanan bir yurttaştan daha çok ona yarar. Çünkü ben yoksulum. Oysa onun yetecek kadar geliri vardır. O size yalnızca mutluluğun görüntülerini veriyor, bense gerçeği veriyorum" (2).

Aldatıcı olduğu ve kötülük saydığı için, kimseye yalvarmayacağını ve kendisi için bir ceza önermeyeceğini belirten Sokrates, çeşitli cezaları değerlendirir. Ona göre Meletos'un önerdiği ölüm cezasını reddetmesinin nedeni şudur: Ölümün iyilik mi kötülük mü olduğu belli değildir. Ama ölümden korkmamaktadır.

Öbür cezaları ise hiç önermek niyetinde değildir. Çünkü hepsi kendine biçilen birer kötülük olacaktır. Hapis cezası, cezaevinde yargıçlarla onbinlerin (3) kölesi olmak demektir. Para cezasını ise, yoksul olduğundan ödeyemeyecek, o yüzden yine hapse atılacak; sonuç değişmeyecektir. Sürgün cezasını seçmesi ise bencilik demektir. Çünkü kendi yurttaşları ona katlanamamışken, başkalarının katlanmasını istemek, yaşama tutkusunun aşırılığı demektir. Gittiği yerde, yine insanları sorgulayacak, gençler yine başına üşüşecek, babaları da Sokrates'i ülkelerinden kovacaklardır. Ne var ki, Sokrates, ille de bir ceza önermesi isteniyorsa, bir mina para cezası ödeyebileceğini, ancak dostları, Platon, Kriton, Kritobulos ve Apollodoros'un 30 mina için kefil olduklarını söyler (4).

b) Verilen yargı ve ceza hakkında

Sokrates artık hükümlüdür. Bu niteliğiyle yaptığı üçüncü konuşma, onun hukuksal söyleminin dahice bir özeti. Sokratesin Savunması artık tarihe mal olmuştur. O bu tarih bilinciyle konuşmakta, gerek verilen hüküm ve ceza, gerekse yargılananlara eşsiz iletiler sunmaktadır.

aa. Yargı

16. Ona göre verilen hüküm, yalnızca haksız değil, zararlıdır da. Çünkü Atina, kâr etmemiş, zarara uğramıştır. Bundan böyle kötü bir ünü olacak, sürgit kınanacaktır. Ancak, kendisi bundan karlı çıkmıştır. Çünkü, bilgisiz biri olduğu halde insanlar bundan böyle onu bilge diye anacaklardır (1).

Verilen ölüm cezası ise, ona göre gülünçtür. Çünkü yaşı çok ilerlemiştir. Oysa biraz bekleyip sabretselderdi, istedikleri, doğanın yürüyüşü ile esasen kendiliğinden yerine gelmiş olacaktı (2)

Ölüm konusuna gelince, o bir uyku ise ne iyi bir uykudur. Böyle bir uykuyu insan yaşarken bile kolay kolay bulamaz. Büyük hükümdarlar bile düşsüz uykuya hasrettiler. Üstelik, bu tek gecelik, sürekli uykudur.

Yok eğer, ölüm başka bir dünyaya yolculuk ise, o da çok iyidir.

Orada iyilerle buluşacaktır. Burada Sokrates Yunan söylencesinde geçen ünlü yargıçları, Homeros, Hesiodos, Orpheus, Musaios gibi ozanları sayarak, onlarla buluşmaktan mutluluk duyacağını belirtir ve "Bu doğru ise bırakınız. Bir daha öleyim" der. Üstelik öbür dünyada herkesi, bu arada Odysseus Sisyphos'la daha bir çoklarını sorguya çekme zevkini tadacağını, bu yüzden de ölümle cezalandırılmayacağını çünkü orada yalnızca ölümsüzlük ve mutluluk bulunduğunu belirtir ve yargıçlara bu nedenle ölümden korkmalarını, Tanrıların iyileri koruduklarını, acılarından kurtulmak için ölümün iyi olduğunu söyler. Kendisini mahkum edenlere kızmadığını, onların aslında kendine bilmeden iyilik ettiklerini de eklemeyi unutmaz (3).

bb. Ceza

17. Ölüm konusunda söylediklerini Sokrates, aslında biraz da aklanması yolunda oy kullanan yargıçlara söylemiştir. Onlara Tanrı'nın buyruğuna uyduğunu, başına gelenin kötülük değil, iyilik olduğunu anlatmak, o nedenle ona iyilik kaygısıyla oy verdilerse yanlışlıklarını belirtmek ister. Hükümlülükten yana olanlar da, kötülük olsun diye böyle oy kullanmışlarsa, onlar da yanlışlardı (1). Çünkü, adalet önünde, ölümden değil, haksızlık yapmaktan korkmak gerekir (2).

Ancak, hükümlülükten yana oy kullananlara Sokrates'in söyleyecekleri daha başka şeyler de vardır. Çünkü onlar ölçülerinde ve düşüncelerinde yanlışlamışlardır. Bir kez, savaştan ve adaletten kendini kurtarmadığı için ölüm cezasına hükmetmişlerdir. Oysa "asıl sorun ölümden sakınmak değil, haksızlıktan kaçınmaktır; çünkü kötülük ölümden daha hızlı koşar. Ben yaşlı ve ağır olduğumdan yavaş koşan bana yetişmiştir. Oysa beni suçlayanlar güçlü ve çabuk olduklarından, çabuk koşan kötülük, onlara yetişmiştir. Şimdi ben tarafınızdan ölüm cezasına, onlar da gerçek tarafından kötülüğün ve haksızlığın cezasına mahkum edilerek ayrılıyoruz" (3).

Sokrates, burada gelecek binli yılların peygamberi gibidir: "Şimdi, ey beni mahkum edenler! Size bir kehanetimi söylemek isterim. Çünkü, ben şimdi hayatın öyle bir anında bulunuyorum ki, bunda insanlar ölmekten önce kehanet gücüne erişirler. (İşte şu anda ben öyle bir anı yaşıyorum). O halde benim katillerim olan sizlere haber vereyim ki, ölümümün üzerinden çok geçmeden, bana verdiğiniz cezadan daha ağır bir ceza sizleri beklemektedir. Beni öldürmekle hayatınızın hesabını soranlardan kurtulacağınızı sanıyorsunuz. Fakat, bana inanınız, sandığımızın tam tersi olacaktır. Evet, hiç kuşku etmeyiniz, şimdiye kadar öne atılmalarına engel olduğum bir çok kimseler, karşınıza çıkacak, sizi şiddetle suçlayacaklardır. Bunlar daha genç oldukları için sizi daha çok incitecekler, sizinle daha çok uğraşacaklardır. Atinalılar, insanları öldürmekle, herkesi kötü hayatınızı kınamaktan alkoyacağınızı sanıyorsanız, yanlışsınız. Bu olanaklı bir kaçış yolu, olağan bir kaçış yolu getirmek değildir. En kolay, en soylu yol, başkalarını hiçbir şey yapamayacak hale getirmek değil, kendinizi yükseltmektir. İşte buradan ayrılmadan önce beni mahkum edenlere söyleyeceğim kehanet budur". "Artık ayrılmak zamanı geldi, yolunuza gidelim. Ben ölmeye, siz yaşamaya. Hangisi daha iyi? Bunu Tanrı'dan başka kimse bilemez" (4).

IV-Ölüm cezasının yerine getirilmesi

18. Bunu öyküsünü Platon, Phaidon'da dokunaklı bir biçimde anlatır (1).

Delos'a elçi gönderilmesi yüzünden, cezanın yerine getirilmesi 30 gün ertelenmiş ve Sokrates bu süre içinde cezaevinde kalmıştır. Ailesi ve dostları ile sürekli görüşmüş, onlarla çeşitli konuları eski neş'esiyle tartışmıştır. Dostları kaçması için planlar hazırlamıştır. Ancak Sokrates, devletin yasalarına aykırı olduğu için kaçma önerisini reddetmiştir (2).

Dostlarına, gömülenin Sokrates değil, yalnızca "onun cesedi" olacağını söylemiş (3), ölümünden önce yıkanmış, çocuklarını çağırıp vedalaşmış ve onlara öğütler vermiştir. Esasen Sokrates, Savunması'nda, çocuklarının erdem yolundan ayrıldıklarını görürlerse, Atinalılardan onları cezalandırmalarını istemiştir.

Güneş batmadan önce, ağlayan celladın elinden zehri almış, bir çırpıda içmiş, ağlayan dostlarına karşın, ölümünü soğukkanlı bir biçimde beklemiştir. Son dileği de, dostu Kriton'dan, Asklepios'a borçlu olduğu horozun parasını vermesini istemek olmuştur (4).

Yukarıda da belirttiğim gibi, Sokrates ölüm biçimiyle bile, özgür kafalı olduğu için, çelişmeyen, yiğit bir düşündürür. Ceza sürgün ya da o tanınan fırsattan yararlanıp ölüm cezasının yerine getirmesini önleyseydi, herkes ve tarih onu bir demokrasi düşmanı diye yargılayabilirdi. Böyle bir tutum, devletin demokratik yasalarına karşı çıkmak olurdu. Çünkü Sokrates, ömrünü verdiği bu düşününceyi tehlikeye atabilecek bir davranışta bulunursa, hem davası, hem varlık nedeni anlamsız kalmış olacaktı. O hep, zora başvurulmadan, akıl ve tartışmalarla yasaların değiştirilmesini, yani demokrasiyi savunmuştur. İnsanlar arasında en iyi şeyler, yalnızca erdem ve adalet değil, kurumlar ve yasalar da. Kendisinin ise bu yasaların değil, insanların kurbanı olduğunu söylemiştir (5).

V- Değerlendirme

A-Yükletilen suçlar açısından

19. Kuşkusuz, çağdaş/uygar toplumlarda Tanrı, peygamber gibi kutsal kavramlara ve dinlere sövme (T.Ceza Yasası md.175) suç ise de, Tanrı'ya inanmamak suç değildir. Olamaz da. O nedenle gerek Protagoras'a, gerekse Sokrates'e yükletilen bu ve öbür suçlar, bugünün ölçülerine göre açıklanamaz niteliktedir. Ancak, kimi yazarlara göre, o günün Atina'sı için de bu suçlamalara "belirsiz ve anlamsızdırlar" (1).

Bu nedenle suçlamanın asıl nedenleri düşünür ve tarihçilerce sür-git irdelenmiştir.

20. Siyasal nedenlere ağırlık verenlerin görüşleri şöyle özetlenebilir: M.Ö. 431 yılında Peloponnes savaşı çıkmış, 429'da Perikles ölmüştür. Atina karanlık bir dönemi yaşamaktadır. Sparta karada üstündür. Atina'nın yenilgisi ve düşmesi, bir yerde demokrasinin zayıflığının kanıtı olmuştur. Yitirilen savaştan, Sparta'yla işbirliği yapan Oligarkhia (toprak zenginlerinin kurdukları parti) yanlışları sorumlu tutulmuşlardır. Bunların arasında yer alan Alkibiades(ki, potiaia savaşında Sokrates tarafından hayatı kurtulan kişidir), Kritias ve Platon'un amcası Kharmides Sokrates'in esik öğrencileridir. Özellikle son ikisi Sparta'nın kurdukları kukla hükümetin, Otuz tiran'ın önderleridir.

İşte bu ortam içinde, demokrasiye dönülür dönülmez, Sokrates'e karşı dava açılmıştır. Çünkü bu üç önderin yetiştirilmesinden Sokrates sorumludur. Ancak, demokrasiye geçilmeden önce siyasal suçlar ve suçlular için çıkarılan bir af nedeniyle, geçmişteki siyasal olaylara dayanılmamış, ister istemez, yukarıdaki eylemler, suçlamanın konusu yapılmıştır (1).

Bir başka siyasal neden de şu olmuştur.

Sokrates, demokratların kimi yöntemlerini de beğenmemektedir. Bunların başında yöneticilerin, yargıçların ad çekmeyle seçilmeleridir. Sokrates, erdem ölçütünün bir yana itilerek, bilgili bilgisiz kişilerin ad çekmeyle bu konulara getirilmelerine durmadan karşı çıkmıştır (2).

Ancak, bu görüşler herkesçe benimsenmemiştir.

Bir kez Sokrates'in çevresinde yalnızca zengin ve soylular değil, her sınıftan ve düşünceden insanın ve herkesin herşeyi rahatça eleştirdiği söz özgürlüğünün bulunduğu belirtilmiştir. Dahası Sokrates'in hiç bir siyasal tutkusu ve dolayısıyla kimsenin rakibi olmadığı, üstelik iyi ve örnek bir yurttaş olduğu da kesindir (3).

21. Eğer, Sokrates'e karşı dava açılması ve onun hüküm giymesi, demokrasiye karşıt ve oligarşiye yandaş olması değilse, elbette geriye kişisel nedenler kalmaktadır.

Gerçekten Sokrates, yukarıda da belirttiğim gibi, yalnız düzeni değil, tanınmış tanınmamış insanları da açmaza düşüren biridir. Bu nedenle onu ilk eleştirenlerden bir Aristophanes'tir. Bulutlar (Nuees) adlı yapıtında, Zeus'un varlığını yadsayan kötü niyetli bir Sokrates'e saldırılmış; onu saçma ve zararsız şeylerle uğraşmak, söz oyunlarıyla doğruları çürütmek, yanlış ve kötüyü haklı ve iyi göstermekle suçlamıştır. Öyle ki, Aristophanes adı, Sokrates'in hüküm giymesindeki işlevi ne-

deniyle,sonradan bir kınama anlatımı olarak sık sık söylenegelmiştir. Ancak, bu görüşler, yalnızca Aristophanes'in değil, o dönemin tüm tutucularının da ortak görüşüdür. Tutuculara göre, demagogları yetiştiren, değerleri sarsan, o nedenle de yenilgilere yol açanlar, Sokrates ve onun gibi düşünenlerdir (1).

Üstelik Sokrates'in bağışlanamaz bir kusuru daha vardı. Her şeyi bildiğini sananların çelişkilerini ve bilgisizliklerini, onları açmazlara düşürerek ortaya koyuyordu. Böylece, yalnızca sanılar, önyargılar değil, onlarla birlikte yalancı şöretler de yıkılıyor, bu da düşman sayısını çoğaltıyor, öfkeler kronik kinlere dönüşüyordu.

Nitekim Sokrates de bunun ayırındadır. Konuşmasında, insanların bir şey bilmedikleri halde, bilgiçlik taslamalarını açığa çıkarandan hoşlanmadıklarına, bu nedenle düşmanlarının çoğaldığına değinir ve şöyle der: "... üzerime ne kadar çok kin çekmiş olduğumu düşünüyorum. Hüküm giymem gerekirse, beni yok edecek olanın (aslında) bu olduğunu, onun Meletos, Anytos değil, şimdide dek bir çok iyi insanın ölümüne yol açmış, belki ileride de olacak olan iftira ve çekememezlik olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu kurbanların sonuncusu herhalde ben olmasam gerek"(2)

Bütün bunlar, yalnızca dava açmanın değil kuşkusuz Sokrates'e hüküm giymesinin de başlıca nedenleridir.

B-Maddi hukuk açısından

Yeri gelmişken değindiğim üzere, gerek ceza hukuku, gerek yargılama hukuku ve gerekse cezanın yerine getirilmesi (infaz) hukuku açısından, Sokrates'in Savunması, ya önemli ip uçları vermekte ya da ilke boyutunda kuralları gündeme getirmektedir.

a) Ceza hukuk

aa. Kasıt ögesi

22. Çağdaş ceza hukuku, kusur temeline dayanır. Failin cezalandırılabilmesi için kasıt ya da taksir ögesi zorunludur. Kasıt ögesinin varlığı için, eylemin bilinçle ve iradeyle işlenmiş olması gerekir. Sokrates, yükletilen eylemleri iradeyle işlediğini ve fakat onların suç olduğunu bilmediğini, kendisinin bu konuda uyarılmadığını ileri sürmektedir (1). Çağdaş ceza hukukundaki "yasayı bilmemek özür sayılmaz" ve "suçların yasallığı" ilkelerinin henüz ortaya çıkmadığı bir dönemde, Savunma'da kasıt kavramının temel öğelerinin uç vermediği söylenebilir (paragraf n. 10).

bb. Cezanın bireyselleştirilmesi

23. Savunma'da, dikkati çeken bir nokta da, suçluluktan sonra verilecek cezanın görüşülmesine geçilmesi ve bunun için de suçluya (hükümlüye) kendisi için ceza önermesi amacıyla konuşma hakkı tanınmasıdır.

Sokrates'in bu konuda önerisi, değeri ne ise ona uygun ceza verilmesi biçimindedir (paragraf n. 15). Bir başka deyişle Sokrates, insanların farklılıklarının gözetilerek, kişiliklerine göre cezalandırılmasından yanadır. Bu da, çağdaş ceza hukukunun "cezanın bireyselleştirilmesi" ilkesinden başka bir şey değildir (1).

cc. Ölüm cezası

Savunma'da Sokrates'in ölüm cezasına da karşı olduğu ortaya çıkmaktadır (paragraf n.16,17). Çünkü, ölüm cezası, doğanın yerine geçmektir. Ayrıca haksız olduğunda bu katil demektir. Dahası; ölümün ceza olduğu bile belli değildir. Çünkü ceza denilince akla kötülük gelir. Oysa ölümün kötülük mü, iyilik mi olduğunu bilmek olanaksızdır.

b) Yargılama hukuku

24. Kesin olmamakla birlikte 281 kişiden oluşan bir yargıçlar kurulu Sokrates'i yargılamıştır.

Belirtildiğine göre Sokrates birkaç çekimser oy dışında, oybirliğiyle yakın bir çoğunluk oyuyla ve otuz oy farkıyla suçlu bulunmuştur. Böylece yargılamanın ilk aşaması bitmiştir (1).

Atina'da, her oymaktan 30 yaşını bitiren kişiler kur'a ile yargıç seçilirlerdi. "Dikasteria" denilen mahkeme, oylamada çoğunluk ilkesinin gerçekleştirilebilmesi için, en az 201 yargıçtan oluşur ve bu sayı davanın önemine göre değişirdi. Davayı herkes ya da bir devlet görevlisi

açabilirdi. Bugünkü anlamda savcı ve avukat yoktu. Ancak, herkesin önünde davacılar suçlamalarını açıklar, sanıklar da, savunmalarını yaparlardı. İsteyen sanıklar, savunmalarını önceden yazarlar ve mahkeme önünde okurlardı. Kuşkusuz, yargıçları etkilemede bu konuşmaların önemli işlevi vardı. O nedenle, bu tür konuşmaları para karşılığı hazırlamayı meslek edinmiş kimseler bulunuyordu. Özellikle sofistlerin bu işi sıkça yaptığı belirtilmiştir (2).

Mahkeme, önce sanığın suçlu olup olmadığına karar verirdi. Sanık suçlu bulunursa verilecek cezadan önce bu konuda savunmasını yapardı. İddiacı da konuşurdu. Bir başka deyişle, taraflar en az iki kez konuşma yapma hakkına sahiptiler.

Dikasteria yargıçları, oylarını kabuklar ya da bronz yuvarlaklarla bildirirlerdi.

Burada ve Savunma'da çağdaş yargılamanın birkaç temel kuralı ortaya çıkmaktadır.

aa. Halkın yargılamaya katılma ilkesi

25. Çağdaş yargılamanın bu temel ilkesi, günümüzde hemen her ülkede uygulanmakta, hak arasından seçilen kişiler yargılamaya katılmaktadır. Uygur ülkelerde, jürilerin yetkileri Batıda gittikçe artmaktadır. Eleştirilerin ışığında alınan önlemler sayesinde sakıncalar azaltılmıştır.

Halkın katılmadığı bir yargılama ve adalet, halkın ilgisin çekmeyeceği gibi, mahkemelerin halk adına karar verdiği iddiası da bir fanatezi olmaktan öteye geçemez (1).

bb. Yargılamanın herkese açıklığı ilkesi

26. Atina'da, bundan binlerce yıl önce, günümüzde anayasalara geçen bu ilkenin uygulanması gerçekten çok önemlidir. Sokrates, konuşmasında dinleyiciler arasında bulunanları ve bu arada Platon'u bile saymaktadır.

Biz, geçen yüzyılda yargılanan Mithat Paşa Davasının iç yüzünü bugün bile bilememekteyiz. Oysa Sokrates'in nasıl yargılandığını iki kaynaktan bütün ayrıntılarıyla öğrenebiliyoruz. Bu hem çok şaşırtıcı ve hem de çok öğreticidir (1).

cc. Savunma hakkı ve görevi

27. Binlerce yıl önce, sanığa savunma hakkının tanınması, gerçekten coşku vericidir. Suçlamayı izleyen bir savunma. Üstelik, herkesin gözü önünde. Tanzimatla birlikte savunma hakkını tanyan Türkiye için sınırım, bu çok önemlidir.

Dahası, Atina'da savunma iki aşamada yapılmaktadır. Önce sanığın suçlu olup olmadığına karar vermek için kendini savunması; sonra da, suçluluğuna karar verildiği takdirde, önerilecek ceza için kendini savunmasıdır. Bu savunma hakkına verilen önemi gösteren bir olgudur.

Sokrates'in gözünde, savunma bir hak değil, yasalar gereği yerine getirilmesi gereken bir görevdir de (1).

çç. Yargılama diyalektiğinin gerçekleştirilmesi

28. Yargılamanın özü, her aşamada diyalektiğe dayanır. Eski Yunan'da, mono değil dia toplumu olmanın doğal sonucu olarak, suçlamayı savunma izlemektedir. Üstelik, sanık kendini suçlayanları bile, herkesin önünde sorgulayabilmekte, onlarla tartışabilmektedir. Nitekim Sokrates de Savunması'nda suçlayıcılardan Meletos'u çağırıp onunla tartışmıştır (1).

Ülkemizde, yargılama diyalektiğinin gerçekleştirildiği söylenebilir. Çapraz sorgu işlemediği gibi, dünyanın her yanında tartışma diye adlandırılan duruşma aşaması, adına uygun biçimde karşılıklı davranışların seyirciliğiyle sürüp giden bir evrenin adıdır.

dd. Görüşme ve oylama

29. Atina'da görüşme ve oylama kurallarının ne denli ileri boyutlara ulaştığı da görülmektedir. Yargıçlar önce suçluluk sorununu görüşüp oylamakta, ikinci aşamada ise, suç sabitse cezanın ne olacağına karar vermektedir.

Çağdaş ceza yargılamasında da, eylemin varlığı, var ise suçun adı konarak hukuki tanısı ve en sonra da sanığa verilecek kişiliğine uygun

yaptırım belirlenir. Duruşmaya katılan her yargıç, bu üç konuda oy vermek zorundadır. Bu üç konu birlikte toptan oylanamaz.

Atina yargılamasında buna özenle uyulması, özellikle ülkemiz açısından son derece önemli ve öğreticidir.

Sokrates Savunması'nda toptancı yargılamanın, yani sorunları toptan görüşme ve oylamanın yasalara aykırı olduğunu özenle vurgulamış (1); yukarıda değindiğim söyleminde ise, herkesin ve özellikle yargıçların sorunları koşullanmadan, önyargısız nasıl çözeceklerini göstermiştir (2).

Gerçeği bulma ve doğru düşünme yöntemini ilk kuralını Sokrates koymuştur ve o da şudur: "Bilmediğini bilmek" ya da ilkin "konuyla ilgili olarak ne biliyorum sorusunu yanıtlamak".

Bunun için de düşünen, inceleyen her insan, her şeyden önce, incelemek istediği konuda, daha önce bildiklerini unutmali, hiç bir şey bilmiyormuşçasına bunları askıya almalı, beynini özgürce düşünmesini önleyen bütün önyargılardan (Spencer), deyim yerindeyse ayrı otarlarından temizlemelidir. Daha önce konuyu incelemiş ve kimi yargılar oluşturmuş olsa bile, onların da etkisinden kurtulmalı, öbür bilgiler arasına dizerek, bütün bilgilerle birlikte her şeyi ve kendi bilgilerini de kesinkes sorgulamalıdır.

Descartes, buna "tabula rasa"; Durkheim, "bilinçli bilmezlik: la regle de l'ignorance consciente", Husserl, "askıya alma(epoche)" kuralı diyordu. Cuvillier "insanın sürgit kullandığı bir midesi olması, onun sindirim sistemini bildiğini kanıtlamaz" diye özetliyordu, bu ilkeyi.

İşte Sokrates'in bu söylemi, manavdan Cumhurbaşkanı'na değin her insan, özellikle de, diyalektikçe dayalı yargılama yapan yargıçlar için çok önemlidir. İster, bir araştırmacı, ister meslekten yargıç ya da meslekten gelmeyen yargıç(jüri üyesi)olsun, doğruya ulaşmak isteyen kimse, hiç bir görüşü basit ya da gereksiz diye önceden küçümsememeli, her türlü görüşü sabırla ve yöntemsel bir kuşkuyla sorgulayıp eleştirmeli, gerçeğe doğru yol alırken, sık sık çarpma bölme işleminin sağlamlasını yaparcasına, denetimler yapmalıdır. Birden çok kişinin ya da yargıcın katıldığı bir toplu yargılama söz konusu ise, görüşmede, tartışma ilkesine kesinkes uyulmalıdır. Tartışmada, adı üstünde, herkes karşı düşünceleri tartmak zorundadır. Bu aşamada, bütün düşünceler yargı değil, henüz birer görüştür (opinion, opinione). Yargı (Judgement, giudizio), ancak bu görüşlerin tümü değerlendirildikten sonra oluşacaktır. Eğer görüşme ve tartışmaya katılan bir insan ya da yargıç, daha önce oluşturduğu görüşünü, karşı görüşlerin ışığında değerlendirmeden yargıya ve oya dönüştürürse, öngörü ve önyargı, yargıya dönüşmüş olur; görüşme ve tartışma anlamsızlaşır (3). Böyle biri, yalnızca gerçeği araştırma yöntemine ve yasaya aykırı davranmakla kalmaz, Sokrates'in ve çağının da gerisine düşmüş olur.

ee. Görüşmenin kesintisizliği (hemenliği) kuralı

30. Atina'da duruşmadan sonra yargıçlar; suçluluk, suçluluk be-nimsenirse verilecek cezayı belirlemek için, ara vermeksizin toplanmaktadırlar. Nitekim, Sokrates davasında da böyle olmuştur.

Sokrates'in Savunması'ndan sonra toplanan yargıçlar, hemen görüşmeye çekilip Sokrates'in suçlu olup olmadığını oylamışlardır. Suçluluk kararından sonra Sokrates verilecek ceza konusunda konuşmuştur. Yargıçlar konuşma biter bitmez, hemen toplanıp, bu kez ona verilecek cezayı belirlemişlerdir.

Çağdaş yargılamada, gerçi, suçluluk ve ceza sorunları ara verilmeksizin çözülmektedir. Ancak, eski Atina'da çok önemli bir ilkenin yargılamada uygulandığı görülmektedir. Bu kesintisizlik ilkesidir (il principio di immediatezza). Buna göre, duruşmanın kapatılmasıyla görüşmeye çekilip karar verme arasına önemli sayılabilecek bir zaman dilimi girmemelidir. Sözlülük ilkesinin somut sonuçları, ancak böylelikle korunabilir. İzlenimler, bellekler taze olmalı, duruşma dışı olayların etkisi önlenmelidir (1).

Ülkemizde ise, yargılama kavramı iyi algılanmadığından, bu ilke hiç mi hiç uygulanmamaktadır. Hatta, Yargıtaya gelen davalarda, temyiz dilekçelerinde, duruşmalı işlerde, sözlü savunmalarda bu ilkeyi

uygulayan yargıçların eleştirildiği görülmektedir. Bu da bizim kesintisizlik ilkesini iyi algılayamadığımızı, yanlış uygulamayı doğru sandığımızı ve doğru olanı da bu nedenle kınadığımızı, göstermektedir.

Yine eski Atina'da duruşmalarda da kesintisizlik ilkesi esastı. Gerçi, Sokrates, büyük ve önemli davaların bir güne sığdırılmasına karşıdır. Kendisinin davası da önemlidir. Sokrates'e göre onun davasının da bir güne sığdırılması yerinde olmamıştır. Eğer davası birkaç gün sürebilseydi yargıçları kendisine kolayca inandırabilir, suçlamaları çürütebilirdi (2)

ff. Gereksiz yere suçlamama ilkesi

31. Çağdaş ceza yargılamasında, cylemi suç oluşturmayan ya da aleyhinde yeterince kanıt bulunmayan kimse, açık yargılama önüne çıkarılamaz. Çünkü, aklansa bile, bir kimsenin herkesin önünde yargılanması, yine de o kimseyi kamuoyu gözünde kuşkulu kılan bir olgudur.

Savunma'da bu ilkeye de değinilmekte ve Sokrates, bu açıdan Meletos'u kınamaktadır (1).

gg. Yargıçların yansızlığı ilkesi

32. Savunma'da bu konuya birçok kez değinilmekte, özellikle yargıçların bizzat kendilerine karşı da yansız olmaları, duygusallıktan ve önyargılardan arınmaları; nasıl savunulduğuna değil, neyin savunulduğuna bakıp doğruyu araştırmaları, dış etkenlere göre değil, yasalara göre karar vermeleri öğütlenmektedir. Sokrates, yargıçlardan üleştirici bir adeleten yana olmalarını istemektedir (paragraf n. 8, 14, 17).

C) Cezanın çektirilmesi hukuku açısından

33. Yukarıda da belirtildiği üzere. Sokrates ölüm cezasının çektirilmesinden önce bir ay cezaevinde kalmıştır.

Phaidon'da anlatıldığı üzere, bu süre içinde kendisine yakınları ve dostlarıyla görüşme olanağı tanınmıştır. Ölüm cezası da açıkta, yani dostlarının önünde yerine getirilmiştir.

Bu infaz hukukunda ileri bir boyutu sergilenmektedir. Görüşme herkese açıktır. Dahası, karşı olduğum ölüm cezasının örneklik ve caydırıcılık işlevine uygun bir infaz biçimidir ve kendi içinde tutarlıdır. Çünkü, bu cezanın bir yandan caydırıcılığı savunmak, öte yandan infazın gizli yapılmasını ileri sürmek tam bir tutarsızlık ve çelişki olurdu.

V.SONUÇ

34. Sokratesin Savunması, yalnız düşünce tarihi açısından değil, hukuk (bilimi) açısından da son derece önemlidir.

Bireyin ortaya çıkışıdır.

Savunma hakkının kullanılmasının görkemli bir örneğidir.

Yargı kararının bağlayıcılığının ve ona saygı gösterilmesinin sağlam bir belgesidir. Sokrates, verilen karar her aşamada boyun eğmiş ve insanlığa bu konuda örnek olmuştur.

Çünkü "Savunmada öne çıkan (bu) tarih bilincidir. Sokrates, sanki yargıçlar karşısında değil, tarih önünde konuşmaktadır. Onun, kendi zamanını böylesine yüreklice aşması, her türlü övgüye değer ve o kadar da şaşırtıcıdır. Çünkü tarih bilinci ondan çok sonra oluşmuştur. Demek, Sokrates, kendini ve yaşadığı günleri aşabilen bir ruhsal güce erişmişti. Yoksa Savunma bize kadar kalmazdı. Uygarlığımızın temelinde Sokrates'in Savunması'nı bulmanın bir nedeni de budur. Suçlanan kişi sanki ortadan siliniyor, bütün yurttaşların, bütün insanlığın sözcüsü durumuna geliyor. Çünkü burada "söz" artık bir kişinin değil, tarihindir ve tarih, inanılması hiç de kolay olmayan bir seçme ile, sayısız "söz" içinde şunu değil de bunu yazar defterine. Sokrates'i yargılayanlardan hiçbirinin adını bilmiyoruz (...) Tümü geçip gitti, bize yalnızca "söz" kaldı. Ama kimden kaldı? Önemli olan budur (1).

DİPNOTLAR

1- (1) RUSSEL, Bertrand, (M. Sencer), *Batı felsefesinin tarihi, İs-*

- tambul, 1983, s. 91- 100; POPPER, Karl Raimond, (M. Tunçay), Açık toplum ve düşmanları, 1, Platon, Ankara, 1967, s. 137- 142; HANÇERLİOĞLU, Düşünce tarihi, İstanbul, 1970, s. 71.
- 2- (1) ANDAY, Melih Cevdet, Tarih önünde, Cumhuriyet, 13.11. 1981.
- 3- (1) RUSSEL, S. 91.
- (2) EFLATUN. (çev: Niyazi BERKES), Sokratesin Müdafası, İstanbul, 1946, s. 15. (Yapıt daha sonraki dip notlarında "SAVUNMA"; rahmetli Berkes'in yapıta yazdığı güzel açıklama ise, "BERKES, Giriş" olarak gösterilmiştir).
- (3) RUSSEL, s. 91- 92.
- 4- (1) RUSSEL, s.92,93.
- (2) BERKES, Giriş s. 4.
5. (1) POPPER, s. 206.
- 6 (1) RUSSEL, s.93.
- (2) SAVUNMA, s. 53.
- (3) SAVUNMA, s. 52.
- 7 (1) SAVUNMA, s. 43, 45.
- (2) SAVUNMA, s.43.
- (3) SAVUNMA, s. 53.
- (4) PAKSÜT, Fatma, Platon ve Platon sonrası, Ankara, 1982, s. 13.
- (5) SAVUNMA, s. 61.
- 8 (1) RUSSEL, S.97.
- (2) SAVUNMA, s.41, 42.
- (3) SAVUNMA, s. 42.
- (4) SAVUNMA, s. 44.
- (5) SAVUNMA, s. 45. Sokrates, Savunma'nın son bölümünde de, yükletilen suçları işleyip işlemediği konusunda dahi tanık göstermektedir (s. 71).
- (6) SAVUNMA, s. 46- 53, 67.
- 9 (1) RUSSEL, s. 97- 98.
- 10 (1) SAVUNMA, s. 53- 60.
- 11 (1) HANÇERLİOĞLU, s. 51, 86; BERKES, Giriş, s. 25.
- (2) SAVUNMA, s. 61- 65, 75, 77.
- 12 (1) SAVUNMA, s. 65, 67.
- (2) PAKSÜT, s. 18.
- 13 (1) POPPER, s. 207.
- (2) ANDAY, a.g.y.
- (3) SAVUNMA, s. 67, 70, 71, 75. Sokrates Mahkemede hazır bulunan kimi tanıkların adlarını da vermektedir. (s. 71).
- 14 (1) SAVUNMA, s. 68- 70.
- (2) SAVUNMA, s. 73.
- (3) SAVUNMA, s. 74.
- 15 (1) Prytaneion; devlet sofrasından yemek yiyenlerden oluşan bir kurul.
- (2) SAVUNMA, s. 75- 76.
- (3) Onbirler, tutuklama kararları veren ve cellatlarla gardiyanları yöneten kurul.
- (4) SAVUNMA, s. 77- 78.
- 16 (1) SAVUNMA, s. 78, Sokrates'in bu yargısında ne denli haklı olduğunu tarih göstermiyor mu? Hocam Prof. Dr. Erem'in dediği gibi, "Sokrates'i mahkum eden yargıçların adlarını bilmiyoruz, ama o hala konuşuyor".
- (2) SAVUNMA, s.78.
- (3) SAVUNMA, s. 82, 84.
- 17 (1) SAVUNMA, s. 81.
- (2) PAKSÜT- s. 23.
- (3) SAVUNMA, s. 79- 80.
- (4) SAVUNMA, s. 80,81,84.
- 18 (1) PHAIDON, (Atademir ve Yetkin), Ankara, 1943, s. 136 vd.
- (2) EFLATUN (PLATON), (2. Taşlıklioğlu), Kriton, İstanbul, 1942. Platon bu yapıtta önerileri ve ret gerekçelerini anlatır. Ayrıca bakınız: BERKES, Giriş. s.19.
- (3) PHAIDON, s. 138.
- (4) PHAIDON, s. 138- 143.
- (5) POPPER, s. 207; Sokrates, Platon'un Kriton adlı yapıtında bu tutumunun gerekçelerini ayrıntıyla açıklamıştır (s.348).
- 19 (1) POPPER, s. 206.
- 20 (1) POPPER, s. 205, 206; BERKES, Giriş, s. 26; RUSSEL, s. 89, 90, 93.
- (2) RUSSELL, s. 85; BERKES, Giriş, s. 26, 27, 88.
- (3) Tartışmalar için bakınız: BERKES, Giriş, s. 26- 28.
- 21 (1) BERKES, s. 29.
- (2) SAVUNMA, s. 61.
- 22 (1) SAVUNMA, s. 56, 57.
- 23 (1) SAVUNMA, s. 75.
- 24 (1) SAVUNMA, s. 74.
- (2) BERKES, Giriş ve notlar, s. 3, 88; RUSSELL, s. 85
- 25 (1) SELÇUK, Halkın yargılamaya katılması, Yargıtay Dergisi, 1991, 3, sayfa: 244- 260.
- 26 (1) ANDAY, a.g.y.
- 27 (1) SAVUNMA, s. 44; Paragraf n. 8.
- 28 (1) SAVUNMA, s. 53- 58; Paragraf n. 7- 10.
- 29 (1) SAVUNMA, s. 68, 69; Paragraf, n. 14.
- (2) Paragraf, n. 1.
- (3) FOSCHINI, Sistema del diritto processuale penale, Milano, I, 1965, n. 95; KUNTER, Muhakeme Hukuku Dahı olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul, 1989, n. 278; SELÇUK, Çürütmeler, İstanbul, 1990, s. 10,11.
- 30 (1) CRISTIANI, Manuale del nuovo processo penale, Torino, 1989, s. 377; FOSCHINI, Sistema del diritto processuale penale, Milano, II, 1968, s. 500.
- (2) SAVUNMA, s.76.
- 31 (1) SAVUNMA, s. 53; paragraf n. 10.
- 34 (1) ANDAY, a.g.y. Durkheim, suçlu toplum için olağan ve zorunlu bir olgu, suçluyu da düzenleyici bir ajan olarak görür ve Sokrates'in hükümlülüğünü, bu bakışla, şöyle değerlendirir: "Atina hukukuna göre, Sokrates bir suçlu idi ve hükümlülük kararı yerindeydi. Bununla birlikte, onun suçu, düşünce özgürlüğü yönünden, yeni bir moral ve inanç hazırlamada yararlı oldu. Çünkü o güne değin Atinalıların yaşadıkları gelenekler, varlık koşullarıyla uyumlu değildi. Bu yüzden Sokrates'in durumu, soyut değildir. Tarih içinde o kendisini yeniden yapılandırdı. Bugün yararlandığımız düşünce özgürlüğü, eğer onu yasaklayan kurallar çarpıcı biçimde kaldırılmadan önce çiğnenmeselerdi, böyle olmayacaktı. O dönemde bu ihlal, vicdanların çoğuna göre bir suç idi. Ne var ki, bu suç, gün gün daha zorunlu hale gelen değişimlere habercilik etmiştir. "(DURKHEİM, Le crime, phénomène normal, Déviance et criminalité; Textes réunis par D. Zsabo), Paris, 1970, s. 84).